

УДК 94(38):910.4+94(540)

І.П. Мозговий

ЕЛЛІНИ НА СХІДНИХ РУБЕЖАХ ОЙКУМЕНИ

Розглянуто проблему греко-індійських контактів в античну епоху, подорожей греків до Індії, ознайомлення грецьких філософів з традиціями давньоіндійської духовності.

Філософія завжди залишається виразником певного типу культури, передусім східного й західного. При цьому увага акцентується на відмінностях цих типів та обмеженості культурних діалогів. Проте аналіз концепцій, що належать школам грецької філософії (особливо ранньої), показує їх тотожність провідним ідеям релігійно-світоглядних систем Індії, що була для греків краєм Ойкумени (Οικουμένη) – тобто населеного світу.

Так, антична філософія активно цікавилася проблемою основ найвищого, “абсолютного” буття, яким у релігії постає Бог. Інтерес до цієї проблеми неминуче мав привести філософію до контакту із богословським мисленням. Тому ранні філософські течії часто черпали свої питання та відповіді на них із сфери релігії. Це помітно вже на прикладі містицизму як прологу прафілософії. Саме з діяльністю *містів* (μίστικός) уособлюється соціокультурний переворот у релігії, який відбувся у Греції в VII–VI ст. до н.е. Місти здійснювали жертвоприношення й заклинання і зобов’язані були тримати в таємниці від непосвячених своє вчення як одкровенням Бога. Їх нестямні містерії й екстатичні обряди поширювалися з силою епідемії, а зцілення від шаленства гарантувало те, що Діоніс утверджувався в оргіях одночасно з Аполлоном.

Важливі кроки в реформуванні міфологічних уявлень були здійснені в езотеричному вченні орфізму, де культ Діоніса досяг свого розквіту. Тут піднімалися питання про природу божественного начала, про долю світу, про відношення духу до Божества. Це первісне Божество, багатоіменний Фанес

(“сяючий”) чи Пан (πάν – “все”), подібний до неантропоморфного Брахмана веданти, з’являється з “світового (космічного) яйця” і утримує в собі сім’я, зачатки всіх світів і богів, істот і речей, називаючись одночасно, як джерело їх народження, “Еросом”. Надалі окремі боги виступали лише як абстракції, форми одного й того ж універсального Бога. Орфіки здійснили обґрунтування сказань про розтерзання Діоніса титанами і його єднання з Аполлоном.

Створена з “титанодіонісійського” попелу людина, вважалось, поєднує в собі титанічний (тілесний) і діонісійський (духовний) початки. Після втрати небесного блаженства душа (“Атман” веданти) скинута на землю й похована в тілі. Тобто душа проникає в тіло зі світового простору (το δλον). І навіть смерть не приносила звільнення, оскільки душа була приречена на “метемпсіхоз” (“мокша” у ведизмі) – переселення, перехід з однієї тілесної оболонки в іншу.

Кінцевою метою життя орфіки вважали вивільнення душі з тілесної в’язниці й уникнення нею нових перероджень. Цьому мали сприяти аскетичний спосіб життя у громадах орфіків, посвята в таїнства, утримання від уживання м’ясної їжі, кодекс моральних правил тощо. Усе це близьке до способу життя брахманів. Стверджувалося, що, очистившись від гріха через релігійне захоплення, безсмертна душа посвячених зможе повернутися до свого джерела, вічної батьківщини, злитися з Діонісом, щоб трапезувати з богами в їх царстві, тоді як решта буде приречена на нові народження й потойбічні страждання.

Натхнений ідеями орфізму, учений, містик і реформатор Піфагор із Самоса (568–487) бл. 520 р. до н.е. заснував у Південній Італії філософську школу (VI–IV ст. до н.е.), що одночасно стала закритим релігійним союзом (θείασος) і соціально-політичним братством, яке керувалося прагненням удосконалити суспільство на ґрунті релігійно-етичних постанов. Піфагор реформував орфізм так само, як Орфей – культ Діоніса, і започаткував

спробу тлумачення священних текстів як способу досягнення езотеричного знання.

Діяльність піфагорійців передбачала “аполлонійське очищення” після “діонісійських оргіазмів”, але з переведенням екстатичного стану в розвиток розумної частини душі. Завдяки цьому магічний ритуал орфіків було перетворено на наукове заняття, на культ розуму. Впливаючи у свою чергу на орфізм, піфагореїзм разом із вченням першого про потойбічне життя і метемпсіхоз передбачав порятунок безсмертної душі шляхом звільнення її від наступних перевтілень (метемпсіхозу) і повернення до Божества.

Орфізм, піфагореїзм та інші містичні вчення Еллади виявилися досить близькими до індійської містики, вчень брахманів, шкіл веданта і санкх'я. Вже Геродот підкреслював схожість єгипетської релігії з орфічними, діонісійськими та піфагорійськими таїнствами [4; 126–127]. Цікавий навіть збіг у часі процесів виникнення релігійно-реформаторських учень на Сході, таких, як джайнізм і буддизм, та соціокультурного перевороту в Елладі. Усе це є свідченням того факту, що відносини греків із жителями Стародавньої Індії були набагато тіснішими, ніж про це вважалося донедавна. На жаль, до нас дійшло надто мало джерел про зв'язки античного світу й Індії. Але й вони в цілому дають змогу дещо інакше поглянути на проблему взаємодії культур.

Піонерами у справі освоєння морського шляху з Середземномор'я на Схід та дослідження Ерїтрейського моря (Індійського океану) історики географії вважають фінікійців, єгиптян і насамперед шумерів, чії клинописи виявлені в Індії. По суходолу ж шлях до Індії торували армії хеттів, еламітів, вавілонян, ассірійців, мідійців, персів. Проте саме греки перетворили ці контакти в діалог культур. Уже в добу розквіту містицизму, за умов зростання ролі Діоніса, який розповсюджував культ виноробства, поширюються перекази про переможний похід Бога вина й героя Геракла в Індію, про те, як Бог разом із еллінськими племенами переміг корінних

індусів і заселив Індію прибульцями [1; 230]. Сам “Зевс призначає його [Діоніса] царем усіх богів і віддає йому найвищу шану” [13; 57–58]. Чи не є це відображенням у міфі переказів про вторгнення в Індію аріїв, які в XIV–XIII ст. досягли Пенджабу, верхів’я Гангу й Джамни [6; 59]? Згідно з грецькою хронологією, саме в цей час жив Геракл. Пізніше греки, за свідченням істориків, виявили в Індії виноградники й цитрусові.

Виникнення і ріст грецьких колоній на берегах Малої Азії, а також їх торгова діяльність, природно, привели бл. 600 р. до н.е. до прискороного просування греків на Схід, зокрема у Фінікію, Єгипет, Месопотамію, та до вивчення ними цих областей. Одним із перших Єгипет відвідав Солон із Афін (640–559), а філософ Фалес із Мілета (639–546) побував у Фінікії, Єгипті й Вавілоні. Саме на Сході грецькі мудреці черпали духовні скарби.

Історична Індія стала досить відомою античному світові в серед. VI ст. з утворенням Перської держави, яка постала в результаті завоювань царя Куруша (Кіра) II Великого (559–530), що доходив зі своєю армією до Пенджабу. Правда, на зворотному шляху з Індії він втратив майже все військо у пустелі [11, 464]. На той час (VII–VI ст.) в Індії існували перші царства аріїв. Розвинулася писемність, ведична релігія з її школами. Водночас у Магадсі в басейні Гангу в VI ст., за часів царя Бімбісари (545–493), зароджуються джайнізм і буддизм, засновниками яких були царевичі Джіна Махавіра й Сіддхартха Гаутама.

Перси прагнули розвивати відносини з Індією, використовуючи для цього греків. Останні ж, населяючи край на захід від Персії, що загрожувала їм, теж хотіли дізнатися, що відбувається на схід від цієї монархії. Волею долі до даної місії прилучився Піфагор із Самоса (568–487), який через експансію персів ще до переселення в Італію перебрався у Фінікію, потім у Палестину. Після захоплення Кіром Вавілону (539) він відплив до Єгипту, де протягом 13-ти років навчався у жерця Оніуфіса. Після завоювання Єгипту (525) перським царем Камбізом II (530–522) Піфагор був полонений і відведений у Вавілон, де під час правління мага Гаумати (522)

спілкувався з магами. Згодом він відвідав у Ірані Заратуштру (579–502) і побував у Індії. Після приходу до влади в Персії царя Дараявуша (Дарія) I (522–486) Піфагор був звільнений (522) і в 520 р. відплив у Південну Італію (“Велику Грецію”), де в Кротоні заснував школу філософії. Мислителя слухали 2000 чоловік, а ще 600 чоловік дотримувалися його способу життя. Піфагор уперше назвав себе “філософом”. Збереглися назви 18-ти його творів, фрагменти і чотири листи. У Кротонській школі працював і лікар Демокед із Кротона (VI–V ст.), який побував у перському полоні в Сузах, де лікував Дарія I і його родину.

Близько 517 р. Дарій I приєднав до Персії землі вздовж ріки Інду. З них він утворив 20-ту сатрапію “Індія”, яка охоплювала долину на західному березі ріки. Індія стала крайнім східним володінням персів. Правда, землі на схід від Інду формально теж вважали залежними від Ахеменідів. Тому в 517 р. Дарій послав грека Скіллака з Каріанди (в Іонії) командиром експедиції, яка мала дослідити р. Інд. На основі відомостей про експедицію, які дійшли до нас, можна судити, що Скіллак пересік усю Передню й Середню Азію і дістався до нижньої течії притоки Інду, р. Кабул, яка тече у східному напрямку [3; 20]. Тут він збудував флот і спустився по ріці до її впадіння в Інд, а потім за течією останньої – до її впадіння в море. Надалі через океан він досяг Червоного моря і на 30-й місяць плавання (514) прибув до його північного краю, поблизу узбережжя Єгипту в районі сучасного Суецу [4; 249], подолавши таким чином бл. 10 тис. км. Дані Скіллака часто носять фантастичний характер: це були розповіді про людей з одним оком, з великими ногами, які вони використовували як парасольку, чи з надзвичайно довгими вухами, які могли слугувати їм за ковдру. І все ж саме завдяки Скіллаку греки отримали важливу інформацію про Індію [7].

Подальше піднесення Перського царства розширило можливості малоазійських греків (землі яких увійшли до складу Персії) у просуванні на Схід, а Велика царська дорога, що йшла з Сард через Малу Азію до Суз,

відкрила їм початок зручного проїзду в бік Індії. Відображенням цих нових зв'язків стало писання Гекатея з Мілету (бл. 500), який зібрав цікаві відомості про Перську затоку, Каспійське море, Північно-Західну Індію (Пенджаб), р. Інд та ін.

На дані Скіллака й Гекатея спирався історик і філософ Геродот із Галікарнаса (484–424), який, зокрема, відвідав порти Малої Азії, Єгипет, країни Близького Сходу, Вавілонію тощо. Багато з побаченого він використав у книзі про історію греко-перських війн. Для Геродота Індія теж постає як країна на краю світу (“Ойкумени”) з незвичайними природними багатствами. У ній мешкають різні племена, що спілкуються різними мовами, зі своєрідними звичаями, водяться незвичайних розмірів тварини й птахи, ростуть дивовижні дерева, добувається багато золота. Населення войовниче й численніше, ніж в інших областях. Індійські воїни служили навіть в армії перського царя Ксеркса I (486–465). Писав Геродот і про побут індійців. Цінні й достовірні відомості історика переплетені з довільними й фантастичними, на кшталт відомостей про мурашок розміром майже з собаку, але менших за лисицю, які в пустелі добувають золотий пісок і переслідують золотошукачів [4; 186–430].

Атоміст Демокріт із Абдер (470–360) навчався в елеатів, піфагорійців та в магів і халдеїв, яких у 480 р. залишив у Абдерах перський цар Ксеркс I, що гостював у батька Демокріта. Після смерті батька Демокріт витратив багатство на подорожі. Він відвідав Єгипет, де 5 років спілкувався з жерцями. Зустрічався з халдеями у Вавілоні. Побував у Ірані й Індії, де вів бесіди з гімнософістами. Але його цікаві дані про Індію до нас не дійшли [5; 369–375].

Меншу цінність мають повідомлення Ксенофонта і Ктесія. Відданий учень і друг Сократа Ксенофонт із Афін (бл. 440 – після 355) поїхав у Сарди до малоазійського сатрапа Кіра Молодшого (408–401), сина Дарія II Оха (423–404). Він став учасником знаменитого походу десяти тисяч греків із Кіром проти Артаксеркса II у Вавілонію. Після битви при Кунаксі, де

Кір загинув, Ксенофонт був одним із чотирьох керівників греків під час їх повернення додому через Понт (401). Військо дійшло до Візантії. Потім разом із спартанським царем Агесілаєм II (399–360), з яким він здружився і який йому покровительствував, Ксенофонт брав участь у поході в Малу Азію. У 394 р. вони повернулися у Грецію. Ксенофонт є автором низки творів. У його романі “Кіропедія” індуци постають лише як слухняні знаряддя, що виконують накази Кіра і демонструють певні політичні цілі.

Ктесій із Кніду (кін. V – поч. IV ст.), історик і лікар перського царя Артаксеркса II Мнемона (404–359), викладав часто абсолютно фантастичний матеріал, користуючись індійським фольклором і даючи волю вигадці. При дворі перського царя він здобув дані про дороги з Малої Азії в Індію, які прикрасив вигадками.

Вирішальною подією у справі накопичення знань про Індію був великий похід царя-філософа Александра Македонського (336–323) (про нього говорили, що він походить від Бога) з Греції на Схід, у якому брав участь цілий штат учених. У 334 р. цар переправився через Геллеспонт і пройшов усю відому еллінам Азію. На кінець 327 р. у Бактрії сконцентрувалося 120-тисячне військо для походу в Індію. Весною 326 р. по зведеному Гефестіоном і Пердіккою мосту цар перейшов через Інд. Вивчаючи побуту і культуру Індії, греки повсюди вбачали сліди культу Діоніса, хоч це заперечував Арріан [2; 170–194].

Перед Александром капітулювали царі Таксіл, Абісар, Арсак. На р. Гідасп поблизу Нікеї він переміг царя Партавакі (Пора), обізнаного з філософією, і залишив його намісником. Але на р. Гіфасіс (тепер Беас) у Пенджабі у війську вибухнув бунт і воїни відмовилися йти далі. Їх злякали відомості про велику армію Уграсени (Аграмеса) (345–325), царя Магадхи з династії Нандів (345–313). Александр змушений був повернути назад. Основна частина його армії на двох тис. кораблів під керівництвом Неарха з Амфіполя і Онесікрита попливла вниз за течією по ріках Гідасп,

Акесін і Інд до сучасного Хайдарабада. Решта під командуванням Гефестіона й Кратета пішла сушею вздовж обох берегів Інду. По дорозі Александр підкорив народ маллів, у бою з якими біля міста брахманів був тяжко поранений. Цар часто спілкувався з індійськими мислителями, особливо джайнами [8; 419–426]. В одному місці він полонив 10 гімнософістів, яких звільнив після бесіди з ними. Його діалог із брахманами ускладнювало те, що вони повсюди сіяли смуту. Цар переконувався, “до якої міри сильна й непереможна людська воля, що прагне виконати бажане” [2; 222].

Через сім місяців Александр досяг Індійського океану, де розділив армію на три частини. Одна частина на чолі з царем пішла через пустинну місцевість Гедросії, друга, очолювана Кратером, вирушила північніше, через Арахозію, третя частина вийшла на кораблях в океан. Керівнику останньої групи, Неарху, було наказано повернутися з Індії в Перську затоку морем, детально вивчивши при цьому свій маршрут. Неарх виконав доручення настільки добросовісно, що, незважаючи на зміни в береговій лінії, до сих пір можна упізнати безліч описаних ним місць. Мандрівка від Інду до Тігру тривала п'ять місяців, включаючи дві невеликі затримки: одну в “порту Александрії” (тепер Карачі) і другу – наприкінці шляху, в гирлі р. Євфрат. Грекам допомагав індійський лоцман. У 324 р. Неарх досяг гирла Євфрату. Свою подорож він описав у чудовому творі, відтвореному Арріаном і Страбоном. Робота цієї високоосвіченої людини мала значну кількість цікавих фактів природничо-наукового й культурно-історичного опису Індії [9].

Тим часом частини сухопутної армії після тяжкого походу з'єдналися в Караманії. Після цього армія Александра продовжила похід через Персиду на захід. З келихами вина в руках і з вінками на голові воїни часом нагадували вакхічну свиту Діоніса. У 323 р. Александр вступив до Вавілону, омріюючи новий похід, під час підготовки до якого він несподівано помер. В основі його успіхів завжди лежала мудрість,

зміцнена Арістотелем. Вже за життя його сприймали як якусь вищу, надприродну істоту. Ним була заснована найбільша держава Стародавнього світу, що розпалася невдовзі після його смерті.

Експедиція Александра мала дуже велике значення для науки, оскільки за її результатами з'явилася численна кількість праць учасників і сучасників походу. Так, книга кініка Онесікріта наповнена картинами незвичайних пригод, екзотичної природи, чудесних подвигів і дивовижних країн. Фантастичні мотиви оповідей про Індію отримали подальшу розробку в Клітарха. Воєнний аспект походу передає Птолемей, син Лага, тоді як Арістобул, син Арістобула, зосередився на географії, рослинному й тваринному світі та населенні Індії. Спеціальні роботи про Індію написали інші сучасники Александра: Андросфен із Фасоса, Харес із Мітілени. Згодом мотиви цих творів знайшли продовження у працях Помпея Трога, Курція Руфа, Діодора з Сицилії та ін.

За даними Плутарха, у Таксілі (Пенджаб) з Александром зустрічався майбутній засновник династії Маур'їв Чандрагупта (317–293), який закликав царя до походу в Магадху, обіцяючи легку перемогу над Нандами. Але похід, як уже зазначалося, не відбувся, тому що греки були збентежені звістками про силу Магадхи. Після смерті Александра з Індії була виведена більша частина македонських військ. Чандрагупта уклав союз із Пором. А в 317 р., після вбивства македонським сатрапом Пора, Чандрагупта заволодів царством останнього у Пенджабі, розгромив македонців і в 313 р. взяв Паталіпутру.

У цей час найбільш зацікавленими у проникненні в Індію були Селевкіді й Птолемей. Для Селевкідів (311–64) Індія мала господарське й політичне значення. У 305 р. сирійський цар Селевк I Нікатор (311–281) вирушив із Вавилону на Схід, в Аріану. Переправившись через Інд, він вторгся в Індію й дійшов до Айодії (Кошала), недалеко від Магадхи. Відбулися його зіткнення з Чандрагуптою. Сирійський цар створив загрозу для володінь Маур'їв. Втім, переконавшись у неможливості утримати Індію,

Селевк уклав мирний договір з Чандрагуптою. За свідченням Страбона, Селевк за 500 бойових слонів поступився Маур'ям областями Парапамісада, Арахозія і Гедросія [11; 466]. Якщо вірити повідомленням Плінія про те, що в армії Чандрагупти було 8 тис. бойових слонів, то це була зовсім нікчемна плата за такі великі володіння. Згодом Чандрагупта зрікся влади і помер як джайнський святий, уморивши себе голодом у монастирі [10, 242–242]. Надалі в Магадсі правив його син Біндусара (293–268), потім – син останнього Ашока (268–232), покровитель буддизму.

У 301 р. Селевк направив до Індії послом грека Мегасфена, який 10 років прожив у Паталіпутрі (Патні), столиці Магадхи в долині Ганга – області, в яку до того часу не проникав жоден еллін [3; 31]. Мегасфен спілкувався з самим Чандрагуптою. Він знав і описав лише знайомі йому особисто природу і людей великої Індо-Гангської рівнини. Мегасфен чув про існування великого острова Шрі-Ланки, який лежав на значній відстані від берега, але нічого не знав ні про південну півострівну частину Індії, ні про дельту Ганга. Учений посол відмітив дію літнього мусону як найважливішого фактора індійського хліборобства і дав загальну картину соціального й економічного становища народу, його звичаїв, вірувань і побуту. Писав він про касту, “філософів” (брахманів і аскетів). Його книга протягом усього періоду класичної давнини залишалася головним джерелом знань про Індію. Згодом Паталіпутру відвідали й інші представники елліністичних держав (Діонісій, Даїмах).

Для династії Птолемеїв (323–330) важливе значення мала морська торгівля зі Сходом. Через бухти на західному березі Червоного моря йшов посередницький обмін із західним берегом Індії. Різні товари – прянощі, цінне дерево, благовонія – відвантажувалися в єгипетських портах, а на вулицях Александрії можна було зустріти й мешканців Індії. Вивчення Сходу носило переважно воєнний характер і отримало великий поштовх від торгівлі слонами. Але коли з боку Західного Середземномор'я виріс попит на предмети розкоші, торгівля слонами поступилася торгівлі менш

громіздкими товарами і греки почали здійснювати далекі морські мандрівки в бік Індії.

Багато для ознайомлення греків з Індією дала “Географія” Ератосфена (III ст.), але його праця, на жаль, не збереглася. За таких умов відбулося плавання в Індію (120 р. до н.е.) Євдокса з Кізіка, посла при дворі єгипетського царя Птолемея VII Евергета (145–116). У супроводі індійця, судно якого занесло вітрами від берегів Індії до берегів Африки, грек вирушив на Схід. Євдокс відплив із Єгипту з дарами, а повернувся з вантажем благовоній і дорогоцінного каміння. Він став першим греком, що відвідав Індію з Єгипту. У 115 р. Євдокс вирушив у другу подорож до Індії, але вітри віднесли його вбік від шляху, яким він прямував, і прибили до берегів Ефіопії.

У II ст. до н.е. почалася римська експансія в Азію, що зумовила нові відкриття. Після 20 р. до н.е. римляни просунулися на схід від Євфрату, а в I–II ст. н.е. досягли Мідії й Перської затоки. Їх воєнне просування було зупинене парфянами. Проте ріст торгівлі предметами розкоші і встановлення римського панування в Єгипті (30 до н.е.) призвели до поживлення торгового обороту з Індією через океан. Тепер з Індії везли рабів, слонову кістку, дорогоцінне каміння, рис, прянощі, благовонія, бавовняні тканини та ін. Це спричинило до відкриття прямого морського шляху в Індію. На початку правління імператора Тіберія (14–37) купець Гіппал використав мусони для плавання прямо від м. Фартак до дельти Інду. Бл. 50 р. купці вже пересікали море від нинішнього Адену до портів Південної Індії. Дуже скоро цей шлях став звичним. У I ст. н.е. в Індію плавав купець Діоген Грек, корабель якого на зворотному шляху віднесло до східного узбережжя Екваторіальної Африки. За даними Страбона, щорічно 120 кораблів відпливали до Індії з птолемеївської бухти Міос-Гормос у Єгипті.

Незважаючи на римо-парфянське протистояння, продовжувалася й караванна торгівля з Індією. У ній особливо було зацікавлене Кушанське

царство (I ст. до н.е. – III ст. н.е.), яке в I ст. н.е. завоювало Північно-Західну Індію до Бенаресу включно. Страбон (63 до н.е. – 24 н.е.) присвятив Індії XV книгу своєї “Географії”, де описав звичаї її населення. Пліній Старший (24–79) писав у VI книзі “Природничої історії”, що Індія складає третину землі, що в ній незчисленні міста й племена, що це – країна перлів, дорогоцінного каміння, чудесних рослин і тварин. У 100 р., у часи правління Траяна (98–117), у Рим прибуло посольство з Індії. З караванного шляху через Кандагар греки могли проникати в Індію, де за царя Канішки I (103–126) розквітнув буддизм. Але через лихоїмство римських багатців торгівля з Індією була збитковою [14; 150].

У I ст. н.е. греки досить часто відвідували Індію. У цей час жив маг, чудотворець і філософ-неопіфагорієць Аполлоній із Тіани (1–98), який тяжів до монотеїзму, платонізму, стоїцизму й східних учень. Згодом його життєпис (у восьми книгах) за дорученням Юлії Домни (пом. 217), жінки імператора Септімія Севера (193–211), уклав Флавій Філострат II із Афін (170–247), придворний ритор, який сам схилився до неопіфагореїзму. З нього ми дізнаємось, що Аполлоній був незвичайно популярною особистістю, якій приписували низку творів і збірку з 85-ти листів. Бл. 40 р. він вирушив із Антіохії в Індію. У Вавілонії й Гірканії спілкувався відповідно з магами й зороастрійцями. Через Бактрію Аполлоній прибув у Пенджаб, де вів бесіди з брахманами, оповідав про погоничів слонів – людей висотою в 4-5 ліктів. На думку Філосторгія, вино, яким пригощали мандрівників, було, занесене в Індію Діонісом, тоді як філософію індійці передали єгиптянам, а ті – Піфагору. З Пенджабу філософ проплив судном униз по Інду до океану, а звідти – до гирла Євфрату [12; 14–73].

Бл. 60 р. невідомим автором (Псевдо-Арріан) написана праця “Плавання (Перипл) навколо Ерїтрейського моря”, що слугувала як посібник для купців [9]. Автору твору відоме узбережжя Індії, долина Інду та Гангу, тоді як внутрішніх районів Індії ні греки, ні римляни не знали. У

Периплі показані зв'язки Східного Єгипту й Західної Індії. Ще більш правдиво про Індію писав стоїк Арріан (95–175).

Часті відвідування греками найбільш важливих міст Індії сприяли росту знань про країну в цілому. Проте александрійський географ Птолемей (II ст.) абсолютно свавільно перекрив на своїй карті всі входи в Індійський океан величезним масивом невідомої суші, що нібито тягнулася від Південної Африки до Китаю. Так Індійський океан перетворився на величезне озеро, по якому довго ніхто з європейців не плавав, зате в перші століття н.е. почалося сухопутне просування християн-несторіан до Індії, де вони заснували Церкву св. Фоми.

Уже в глибоку давнину ми бачимо близькість учень індійських подвижників і грецьких мислителів, коли одні тяжіли до філософії, а другі – навпаки. Через гори й океани два народи рухалися назустріч один одному, щоб збагатити спільну спадщину, яка тепер слугує всьому цивілізованому людству.

Література

1. Арриан. Индия [Текст] // Вестн. древн. ист. – 1940. – № 2. – С. 230–263.
2. Арриан. Поход Александра [Текст]. – М. : Миф, 1993. – 270 с.
3. Бейкер, Дж. История географических открытий и исследований [Текст] / Дж. Бейкер. – М. : Изд-во иностр. л-ры, 1950. – 648 с.
4. Геродот. История [Текст]. – М. : АСТ: АСТ Москва, 2006. – 696 с.
5. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов [Текст]. – М. : Мысль, 1979. – 620 с.
6. Магидович, И. П. Очерки по истории географических открытий: В 5-ти т. [Текст] / И. П. Магидович, В. И. Магидович. – Т. 1. – М.: Просвещение, 1982. – 288 с.
7. Перипл Скиллака [Текст] // Записки Одесского Общества Истории и Древностей. – Т. 4. – М., 1853. – С. 44–78.
8. Плутарх. Избранные жизнеописания : в 2-х т. [Текст]. – Т. 2. – М. : Правда, 1990. – 608 с.

9. Псевдоарриан. Плавание вокруг Эритрейского моря [Текст] // Вестн. древн. ист. – 1940. – № 2. – С. 264-281.
10. Рыжов, К. Древний Восток [Текст] / К. Рыжов. – М. : Вече, 2006. – 572 с.
11. Страбон. География [Текст]. – М. : ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2004. – 639 с.
12. Флавий Филострат. Жизнь Аполлония Тианского [Текст]. – М. : Наука, 1985. – 328 с.
13. Фрагменты ранних греческих философов. – Т. 1. – М. : Наука, 1989. – 575 с.
14. Ципоруха М.И. Древние мореходы и загадки планеты. – М., 2005. – 416 с.

Summary

I. Mozgovyi. Ellines on the east borders of oicumene.

The article deals with the problem of Greek-Indian relations in Ancient times, travels of the Greek to India. It was analyzed the means of assimilation of Ancient India spiritual traditions by Greek philosophers.

Рукопис надіслано до редакції 17.12.2007.